

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Tanári képzés szakdolgozata

A pszichedelikus szerek és a nevelés

Témavezető:

Mészáros György

Tanársegéd

Készítette:

Horváth Balázs

Angol – Informatikus-könyvtáros szak

Budapest, 2010

Tartalom

Bevezetés	3
I. Pszichedelikumok.....	3
I.1. Peyotl	4
I.2. Varázsgombák	6
I.3. Légyölő galóca.....	7
I.4. LSD.....	8
II. Pszichedelikumok és vallás.....	12
III. Hallucinogének a tömegkultúrában	13
IV. Posztmodern	15
V. Kultúra-szubkultúra	15
VI. Pedagógia	17
VI.1. A pedagógus személy(iség)e.....	18
VI.2 Iskolai drogstratégia.....	20
Összegzés.....	24
Köszönetnyilvánítás.....	24
Irodalomjegyzék	25

Bevezetés

Dolgozatomban a természetes hallucinogének és az LSD hatásairól, kulturális háttéréről, a bennük rejlő lehetőségekről és veszélyeiről lesz szó. Ezek egy nagy része ma illegálisan szerezhető be és ezért a fekete piacra szorul, ahol a fiatalok (leginkább) kétes eredetű és tisztaságú szert, nem megfelelő mennyiségben és módon használva könnyen bajba kerülhetnek. Bár az iskolai tananyag (még) nem képezi szerves részét az ezekről szóló ismeret, akár tetszik, akár nem a vallások és a misztika történetének, a művészeteknek, az irodalomnak és a tudományos életnek is a szerves részét képezi. Valamilyen formában szinte mindenki érintett vagy azzá válhat (kipróbáló, rendszeres használó, rokon, barát). Mégis olyan témáról van szó aminek a megítélését a legtöbb ember csak rémtörténetekre alapozza. Hogy a szülőnek vagy az iskolának, a rendőrségnek, a filmeknek, a szakembereknek a feladata-e az objektív, indulatoktól mentes tájékoztatás? Néha úgy tűnik, mintha egyik sem akarná magára vállalni ezt a feladatot. Ezen körülmények, az ide vezető út és a további teendők vizsgálatát tűztem ki ezen szakdolgozat céljának.

I. Pszichedelikumok

A pszichedelikus szó görög eredetű, jelentése az $\psi\upsilon\chi\eta$ "elme" (psyche), és a $\delta\eta\lambda\omicron\varsigma$ "megnyilvánul" (delos) szavak összetétele. Ez szabad fordításban annyit jelent „az elme megnyilvánulása”. Legelőször **Humphrey Osmond** (brit pszichiáter) használta, 1956-ban a hallucinogén drogok alternatív megnevezéseként (pszichedelikumok). *“To fathom Hell or soar angelic, just take a pinch of psychedelic.”* („Ahhoz, hogy a mennyben szárnyalj, vagy megismerd a poklot, csak végy egy csipet pszichedelikus drogot!”). „Pszichedelikus drognak minősül az, amely fizikai függőség, ellenállhatatlan szükségérzet, jelentősebb elmezavar, őrültség, dezorientáció és amnézia okozása nélkül hoz létre többé-kevésbé előrevetíthető változásokat a gondolkodásban, hangulatban és érzékelésben, melyek ritkán tapasztalhatóak, kivéve az álmokban, vallásos egzaltáció, a nem akaratlagos memória fényes felvillanásai és intenzív pszichózis közben.”¹ Ebbe a csoportba több, különböző eredetű, kémiai szerkezetű és

¹ Lester Grinspoon, J. Bakalar: *Psychedelic Drugs Reconsidered*; Basic Books, Inc., Publishers; New York: 1979

hatásmechanizmusú anyag tartozik. Kisebb hányaduk szintetikus, kémiai úton, laboratóriumban előállított vegyület, mint például az LSD (d-lizergsav-dietilamid), PCP (fenciklidin), ketamin, de a legtöbb természetben előforduló, növényekben (LSA, DMT, meszkalin, salvinorin-a), gombákban (pszilocibin, muszcimol), sőt az emberi szervezetben (DMT) is megtalálható molekula. Bár egyesek szerint a kannabisz, valamint az ecstasy (MDMA) is ide tartozik, de jelen dolgozatban nem kívánok ezekkel foglalkozni, mivel népszerűségük okán már számos szakirodalom tárgyalta ezeket.

A pszichoaktív növények és gombák használata körülbelül egyidős az emberiség történetével. Szinte minden kultúrában a legtöbb ember fogyaszt pszichoaktív növényeket, vagy ezek „készítményeit” (kávé, dohány, tea, alkohol stb.), akár egy dél-amerikai indiánról vagy egy közép-európai lakosról legyen is szó. Ezek közül is igen jelentős csoportot képez a hallucinogéneké, mind diverzitásukat, mind használoinak körét tekintve. Barlangrajzok és más régészeti leletek is egyértelműen bizonyítják, hogy például a peyotl-kultusz már 3000 évvel ezelőtt is létezett.² Bár a közép- és dél-amerikai kontinensen jelentősen több a hallucinogén hatású növény és gomba, mindenhol fellelhetőek e részegítő hatású készítmények nyomai, melyeket transzállapot, eksztázis előidézésére, a túlvilággal, szellemekkel vagy istenekkel való kommunikációra használtak. Ezeket nagy becsben tartották, hiszen úgy tekintettek rájuk, mint az istenek ajándékaira, egyes helyeken azonosították is velük.

I.1. Peyotl

A **Peyotl** az aztékok és mescaleroók vallási szertartásainak évezredek óta elengedhetetlen kelléke, hiszen a növényt fogyasztva kerültek közel isteneikhez, találkozhattak a halottakkal. Fontos döntések előtt is a kaktuszhoz vagy az ololiuquihoz (egy másik szintén, hallucinogén vegyületet, LSA-t tartalmazó növény) folyamodhattak a papok. „Mielőtt templomukban bemutatták volna az áldozatot, szelleműzést végeztek, s csak ezután fogyasztottak a növényből.”³ Egy másik alkalmazási terület a gyógyászat volt, ahol egyaránt diagnosztikus és terápiás céllal is használták.

A spanyol hódítók rendkívül erőszakosan, kíméletlenül léptek fel a rituális gyónással és tisztulási szertartással egybekötött pogány peyotl-kultusz ellen. Ennek fő

² Bayer István: A drogok történelme: A kábítószeres története az ókortól napjainkig; Aranyhal Könyvkiadó, Budapest: 2000

³ A kábítószeres világ; Országos Kémiai Biztonsági Intézet: Egészségügyi Toxikológiai Tájékoztató Szolgálat Budapest: 2006

okai, hogy politikailag is veszélyesnek tartották hiszen növelte az indiánok közti összetartást és az állóképességüket is. Másodszer, társadalmilag károsnak ítélték a részegítő anyagokat, bár ez kicsit ambivalensen hangzik hiszen alkoholt Európa-szerte minkeni fogyasztott. Harmadszor pedig a keresztény hit terjesztésének akadályát látták benne. Így évszázadokon keresztül titokban kellett a mexikói *curanderó*knak (gyógyító, sámán a közép-amerikai térségben) tovább használniuk.

E kaktuszféle hatóanyagát, a meszkalint a XIX. század végén **Arthur Heffter** német farmakológusnak sikerült kristályos, vegytiszta formában izolálni a kaktusból, majd 1919-ben **Ernst Späth** mesterségesen is előállította. Heffter önkíséreltben bizonyosodott meg róla, hogy érzécsalódást, hallucinációkat okoz a szer. „Különös élességgel jelentek meg előttem színes minták, képek. Ezek leginkább a keleti szőnyegek tarka mintázatához hasonlítottak. A képek pillanatonként változtak, mint egy tűzijáték figurái. Majd változott a kép, a háttér elsötétült, s előtte színes vonalak bokra villant fel. Majd újra változott a kép, csodálatos szép vidéket láttam, a növények, az épületek a legtündöklőbb színekben pompáztak. Bármennyire szerettem volna is egy-egy pontra koncentrálni, nem sikerült, mert a víziók pillanatonként változtak... Amikor a hanghallucinációk megjelentek a képen, a zene ütemére mozgó emberek is feltűntek.”⁴

A szer, de inkább az általa kiváltott érzéki, mentális „torzulások” jelentőségét **Aldous Huxley** két esszéje is jól példázza, aki szépirodalmi megfogalmazásban tárja elénk szubjektív élményeit *Az érzékelés kapui*, és a *Menny és Pokolban*. Ő a hallucinogén drogok jelentőségét abban látta, hogy a misztikusokra, szentekre és nagy művészekre – mint például **William Blake** – jellemző spontán látomásos jelenségekre képtelen embereknek is lehetőséget nyújt az ilyen tudatállapot megélésére, így a vallásos vagy misztikus tartalmak, valamint műalkotások újszerű, mélyebb megértésére is. Ezek a látomásos tapasztalatot nyújtó drogok nagy jelentőséggel bírnak az emberi fejlődés során. A világ szemlélésének ezen módját mintegy kiegészítésként állította szembe a valóság verbális és intellektuális megragadásával.⁵

⁴ Dr. Nagy Gábor- Lovass Pál: A Kábítószeresek világa; Medicina, Budapest: 1985

⁵ Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekem; EDGE 2000 – NDI:2003

I.2. Varázsgombák

„A teonanacatl azoknak a hallucinogén hatású, *Conocybe*, *Panaeolus*, *Psilocybe* és *Stropharia* nemzetségbe tartozó gombáknak az összefoglaló megnevezése melyeknek szakrális használata Mexikóban és Guatemalában legalább 3500 évre nyúlik vissza.”⁶ Ezek társadalmi szerepét a Guatemalában található Kr.e. 1000 körül lávaköböl faragott szobrok tanúsítják. Az istenek növényei közül keveset övez nagyobb tisztelet, mint a mexikói szent gombákat. Az európai hódítókat és papokat nagyon irritálta ezen gombák használata, így a peyotlhoz hasonlóan ezt is üldözték, egyenesen az ördög művének tekintették. Ennek következtében a nyugati civilizáció, az antropológusokat és botanikusokat is beleértve szinte semmit nem tudott, tudhatott eme kultuszról. Valószínűleg a **Wasson** házaspár lehetett az első nem indián akit beavattak és első kézből tapasztalhatták meg a gomba látomáskeltő képességeit. Beszámolóik komolynak és őszintének bizonyultak és tudományos alapon nyugszanak, az indiánok és őseik iránt érzett rokonszenvük, tiszteletük hatja át a könyvet.

A gombaceremónia lényegében egy konzultációhoz hasonlatos, ahol a tanácskérő, a beteg vagy valameilyik családtagja kis fizetség ellenében keresi meg a javasasszonyt. A gomba-szertartás egy egész éjszakát betöltő alkalom, és egy gyógyító rítust is magában foglalhat. A szertartás fő részét vallásos énekek kísérik. Itt fontosnak tartom megjegyezni, hogy a sámándalok nem hallásra hanem más, révületben lévő emberek általi látásra készülnek. A befolyásoltságot rendkívüli színvilágú, kaleidoszkóp-szerűen mozgó látomások jellemzik, néha hallásbeli hallucinációk, és a fogyasztót csapongó, földöntúli képzelgések ragadják magukkal. A szent gomba hatására elrívül, és kapcsolatba kerül a gomba szellemével aki válaszol a kérdéseire, megmondja melyik fű gyógyíthatja meg a beteget. Az indiánok annyira tisztelik a gombát, hogy szedésükkor például bizonyos szabályokat kell betartani; csak tiszta – szertartásosan megtisztított személy – fogyaszthatja, előtte és utána is több napos böjt kíséri. Ez a ceremónia a nyilvánvaló tanácskérés funkcióján kívül hasonló jelentőségű, mint a keresztény hívőknek a szentáldozás, bár az élmény alapvetően különbözik.

⁶ Bayer István: A drogok történelme: A kábítószeres története az ókortól napjainkig; Aranyhal Könyvkiadó, Budapest: 2000

I.3. Légyölő galóca (*Amanita muscaria*)

Egyes feltételezések szerint a légyölő galóca számít a világ legősibb hallucinogén szerének. Feltehetően Szibériában 10000 éve is használhatják erre a célra. Honfoglaló őseink, legalábbis sámánjaink révületkeltő szerként használták a légyölő galócát.⁷ Többek közt a beavatási szertartásoknál is, melyek az ekstázis ősi technikáit jól ismerő sámán segítségével végrehajtott a törzs és az egyes egyének életében is fontos szerepet játszó művelet volt. Valamennyi ekstatikus élmény ugyanazt a hagyományos beavatási szertartás-sémát követi: szenvedés, halál, föltámadás. Ezek az ekstatikus élmények miközben a szó szoros értelmében vett beavatást alkotják, mindig a hagyományos oktatás összetett rendszerébe illeszkednek.⁸

A Dionüszosz-kultusszal szoros kapcsolatban álltak Eleuszisz misztériumai, melyeket majd 2000 éven át ünnepeltek ősszel. Az ünnepségek csúcspontja az éjszakai beavatási ceremónia volt. A beavatottaknak szigorúan megtiltották, hogy bárkinek is elárulják amit a templom legbelső kamrájában, a teleszterionban láttak és tapasztaltak. A beavatottak közt voltak római császárok (Hadrianus), filozófusok (Platón), költők. Valószínűleg a beavatás valamiféle látomásos szertartás lehetett, mely bepillantást engedett mélyebb valóságokba, a teremtés ősokába. Erre olyan utalások engednek következtetni mint Cicero szavai: „Ott nemcsak okot kaptunk arra, hogy örömben éljünk, hanem arra is hogy jobb reményben halljunk meg”. A beavatás előtt állók egy bizonyos kükeon nevű italt kaptak közvetlen a ceremónia előtt, melybe mentát és árpakivonatot kevertek. Vallástudósok és mítoszkatatók szerint a kükeon valamilyen hallucinogén drogot is tartalmazott, amely lehetett akár LSA-tartalmú anyarozs, vagy légyölő galóca, vagy egyéb ismeretlen anyag. Ezt az álláspontot képviseli **Kerényi Károly**, magyar származású svájci vallástörténész is.

A fent leírtakból kiderülhet mindenki számára, hogy a sámánizmus nem vallás, hanem módszerek készlete, archaikus ekstázis-technikák alkalmazása egy bizonyos fajta tapasztalat megszerzéséhez. A sámán olyasvalaki, aki járt a végnél, aki ismeri, miként működik valójában a világ; a világ valódi működésének megismerése pedig azt

⁷ Kicsi Sándor András: A légyölő galóca révületkeltő szerként való felhasználásáról, in.: Moeszia: erdélyi gombász, A László Kálmán Gombászegyesület mikológiai kiadványa (http://www.gombasz.extra.hu/letoltes/moeszia_1.pdf 2010.03.11.)

⁸ Mircea Eliade: A samánizmus: Az ekstázis ősi technikái. Osiris, Budapest: 2005

jelenti, hogy kívül-, felül- és túlemelkedett a tér, idő és esettan szokványos dimenzióin és ténylegesen látta a szerkezet működését; kívüllépett a tanult kultúra, valamint a tanult és beágyazott nyelv megkötésein arra a területre, ami **Wittgenstein** szerint „elmondhatatlan”.⁹ Amint látjuk az ősi természeti társadalmak mindegyike nagy becsben tartotta a hagyományostól eltérő tudatállapotokat, és számos célra használta fel őket: diagnosztizálásra, gyógyításra, rituális, spirituális vagy vallásos célra, érzékfeletti észlelésre, vagy művészi inspirációra.¹⁰ A pszichotróp növényeket használó „primitív”, sámáni kultúrák *majdnem teljesen univerzális* hiedelemrendszerrel rendelkeznek a növényeken keresztül megnyíló tudati világgal kapcsolatban. Ez már önmagában is elgondolkoztató tény, mely az emberi lélek szerkezetének fontos vonatkozásaira világít rá.

I.4. LSD

Az LSD-t (lizergsav-dietilamid) **Albert Hofmann** svájci kémikus fedezte fel és szintetizálta először 1938-ban anyarozsból (*Secale cornutum*) kinyert lizergsavból, több másik származékkal együtt. Az LSD, pontosabban LSD-25 jelű alkaloidot eredetileg vérkeringésre, légzésre ható stimulánsnak „tervezte” kémiai felépítéséből kiindulva. Több állatkísérlet után, melyek méhre gyakorolt hatását, illetve nyugtalanságot keltő hatását sikerült kimutatni, a gyógyszerészek, farmakológusok nem mutattak különösebb érdeklődést iránta. Öt évvel az első szintézis után Dr. Hofmann újra előállította további vizsgálódás végett, és ennek során a „véletlennek” köszönhetően bőrén át felszívódva szervezetébe jutott a vegyület. Ennek következtében amint az anyag felszívódott félbe kellett szakítania a labormunkát, és haza kellett menjen ugyanis könnyű, szédüléssel párosuló nyugtalanság lett urrá rajta. Hogy kiderítse tényleg az LSD miatt történt-e önkísérletbe kezdett pár nappal később, a biztonság kedvéért rendkívül kis, negyed milligrammos (1/4000 g) dózissal. E napon teljesen bizonyossá vált, hogy a legutóbbi alkalommal tapasztalt hatásokért az LSD-25 volt a felelős. *„A látóteremben minden hulámzott és torz volt... zavarodott bódulatszerű állapotom ellenére rövid pillanatokra világosan és célszerűen tudtam gondolkodni... minden folyamatosan mozgásban volt, mintha élne... Meghaltam vajon? Lassan visszatértem a kényelmetlenül idegenszerű világból a megszokott hétköznapi valóságba. Az ijedelem elpárolgott, és helyét a*

⁹ Terence McKenna: Újrafejlődés (<http://www.ows.eoldal.hu/cikkek/terence-mckenna/terence-mckenna---ujrafejlodes>) 2010.03.01.

¹⁰ Stanislav Grof, M. D.: LSD Psychotherapy - Exploring the Frontiers of the Hidden Mind Hunter House Inc., 1980

*boldogság és hála érzése foglalta el... hogy végül elkerültem a téboly veszélyét. Innentől valóban elkezdtem élvezni a színek és formák hallatlan játékát... különösen érdekes volt, ahogy az összes akusztikus észlelésem optikai érzékletté vált.*¹¹ Ez a kísérlet nevezhető az LSD történet kezdetének, mely ma is talán a legvitatottabb értékű, és népszerűsége okán talán a legjelentősebb pszichedelikus szer.

Dr. Hofmann is megdöbbenetette az LSD azon tulajdonsága, hogy egy ilyen letaglózó élményt okozott bármiféle másnaposság nélkül, sőt remek fizikai és lelki állapotban érezte magát a következő napon. További kísérletek során kiderült, hogy a hatásai azután is fennmaradnak miután a szervezetben már nem mutatható ki, tehát bizonyos biokémiai, neurofiziológiai és pszichikai mechanizmusokat indít el, amelyek a „kábulatot” okozzák, és ezek a hatóanyag hiányában is folytatódnak. Az „LSD-kábulat” további jelentős, pszichoterápiás szempontból értékes jellemzője, hogy gyakran ismét tudatossá válhatnak elfojtott, elfelejtett élmények. Ilyenkor nem szokványos visszaemlékezés történik, hanem szinte újraélik az alanyok a történeteket. Addig megoldhatatlannak tűnő élethelyzetek, problémák más megvilágításba kerülnek és megfelelő irányítás mellett akár meg is oldódhatnak. Ezen kívül bekövetkezhet az én és a másíkszemély közti határ fellazulása, vagy eltűnése is, mely segíthet közvetlenebb, nyíltabb kapcsolatok kialakításában. Az LSD-nek a nyugtató (trankvillans típusú) hatásával ellentétes hatása az alapja a pszichoanalízisben és a pszichoterápiában segédanyagként történő lehetséges használatának. Míg a trankvillánsok inkább elfedik a páciens problémáit és konfliktusait, úgy, hogy azok kevesbe súlyosnak vagy jelentősnek tűnnek, addig az LSD ezeket éppen a felszínre hozza, megélésüket intenzívebbé teszi, ami által világosabban felismerhetővé, és a pszichoterápiás kezelés számára jobban hozzáférhetővé válnak. Ma még vitatott szakmai körökben a pszichoanalízis és a pszichoterápia LSD segítségével történő gyógyszeres támogatásának ésszerűsége és sikere. Ugyanez igaz azonban a pszichiátriában alkalmazott más módszerekre is, mint az elektrosokra, az inzulinkezelésre, vagy a pszichosebészetre, melyek alkalmazása ráadásul az LSD használatánál sokkal nagyobb kockázatot jelent. Szakszerű feltételek mellett gyakorlatilag veszélytelennek mondhatjuk az LSD alkalmazását.¹² A szer

¹¹ Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekem; EDGE 2000 – NDI, [Budapest]: 2003

¹² Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekem; EDGE 2000 – NDI, [Budapest]: 2003

veszélyessége nem a mérgező voltából vagy a túladagolás lehetőségéből ered – emberre halálos dózisa nem ismert – hanem a felelőtlen használat során fellépő kiszámíthatatlanságból. Aki a pszichedelikus szereket beavatatlanul, felkészületlenül használja, azt kockáztatja, hogy megszállják saját feldolgozatlan komplexumai.¹³

Az LSD-kísérlet (és ez vonatkozik általában a hallucinogénekre) pozitív lefolyásának feltételei a megfelelő *set* és *setting*, mely a belső személyes tényezőket és a külső körülményeket jelenti. Rendkívül mélyen élhetjük meg egy szoba vagy akár a természetben található helyszín okozta szépségeket az LSD-utazás során kiélesedő érzékekkel. Természetesen a jelenlevő személyek, azok megjelenése és személyiségvonásai, hozzájuk fűződő viszonyunk is részét képezik az élményt meghatározó *setting*nek. Ugyanennyire fontos az akusztikus környezet is. Bármilyen kis ártalmatlan neszt is kínzó zajként élhetünk meg és fordítva, egy-egy szép zene felemelő élményt nyújthat. A modern, gépekkel, hangos járművekkel teli világ számtalan helyszínt és zajt kínál, amelyek a fokozott érzékenység állapotában pánikrohamot okozhat. Ugyanilyen meghatározó, sőt a külső környezetnél talán még fontosabb az utazó pillanatnyi lelkiállapota, a hangulata, beállítottsága, várakozásai a módosult tudatállapottal kapcsolatban. Mondhatni, hogy az ember éppen uralkodó pszichikai állapotot erősíti fel. A nagyon fiatal emberek lelkivilágát instabilnak nevezhetjük, legalábbis abban az értelemben, hogy még éretlen. Az LSD által okozott hatalmas érzékleti áradat sokkja mindenképpen veszélyezteti a még fejlődő, érzékeny pszichoorganizmust. A fiatalokból általában még hiányzik az a fajta megszilárdult kapcsolat a valósággal, ami ahhoz szükséges, hogy a valóság új dimenzióinak drámai erejű megélését értelmesen tudják integrálni a világképükbe. Az ilyen élmény a valóságtudat bővülése és mélyülése helyett inkább elbizonytalanodást és az elveszettség érzését okozhatja a fiatalokban.¹⁴

Az első biológiai és önkísérleteket követően a Sandoz cég – ahol a szintézis történt – kisebb-nagyobb mennyiségben rendelkezésre bocsájtotta Európa- és Amerikaszerzte a különféle intézetek kutatóinak, ahol megkezdődött a különböző használati módok, hatások felderítése. Majd lassan kiszivárgott a laboratóriumok falai közül. Az

¹³ Jim Dekorne: Pszichedelikus sámánizmus; Ursa Maior, Budapest: 1997 (<http://www.scribd.com/doc/8911101/Jim-DeKorne-Pszichedelikus-Samanizmus>) 2010.03.11.

¹⁴ Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekem; EDGE 2000 – NDI[Budapest]: 2003

első nem orvosi önkísérleteket írók, festők, zenészek végezték, tehát leginkább művészi indíttatású szeánszok voltak, melyek az alkotás folyamatába, annak lényegébe engedtek mélyebb bepillantást. Így jött létre az 50-es években egy új műfaj a *pszichedelikus művészet*. Ezen alkotások persze nem a szer hatása alatt jöttek létre – aligha lenne képes bárki is ilyesmivel foglalkozni ez idő alatt – hanem azt követően, az élmény befolyása alatt. Mivel az élmény túl intenzív, a képek, gondolatok áramlása olyan gyors, hogy szinte megfoghatatlan, ezért a képek, versek jellege meglehetősen töredékes, és nem mindig művészi értékű, de általuk betekintést nyerhetünk a művész tudatos szintre emelt lelki struktúrájába. Csak hogy a legismertebbeket említsem közülük **Jimi Hendrix, H.R. Giger, Allen Ginsberg** és még sokan mások a beatnik írók, költők táborából idesorolhatóak.

A hatvanas években **Dr. Timothy Leary** és **Dr. Richard Alpert**, a Harvard Egyetem Pszichológia Tanszékének munkatársai, pszichedelikus gombákkal és LSD-vel való kísérletei – amelyeket először csak diákok bevonásával végeztek – és az ezekről szóló beszámolók szélesebb körben is ismertté tették ezeket a szereket. Kettejük munkája egy egész korszak szemléletére nagy hatást gyakorolt a hatvanas évek Amerikájában, jutalmuk ezért az egyetemről való eltávolítás volt. Tudományos módszerekkel próbálták ki például az említett anyagok hatását a kreativitás fokozására, elítéltek társadalmi reintegrációjában, valamint vallásos és misztikus élmények generálására papi és teológus körökben. Leary tanulmányai rámutatnak, hogy egy 67 lelkészből, szerzetesből és rabbiból álló minta kétharmada vélte úgy, hogy élete legmélyebb spirituális élményét élte át.¹⁵ Ezek a kutatások és (ön)kísérletek amelyeket írók, költők, művészek, és egyéb értelmiségiek kis, de nem jelentéktelen csoportja végzett tulajdonképpen a több ezer éves vizsgálódás folytatása volt, amelyet a természeti népek és törzsek végeztek. „A pszichedelikus kutatásból származó eredmények elfogulatlan, rendszerezett vizsgálata olyan mélyre ható és radikális változásokhoz vezethet az emberi psziché és a valóság természetéről alkotott képünkben, mint amilyen változást a relativitás- és kvantumelmélet hozott a fizikában.”¹⁶

¹⁵ Timothy Leary: Az eksztázis politikája; EDGE 2000 – NDI, [Budapest]: 2003

¹⁶ Stanislav Grof, M. D.: LSD Psychotherapy - Exploring the Frontiers of the Hidden Mind; Hunter House Inc.: 1980.

II. Pszichedelikum és vallás

Az élet vallásos és a tudományos szemlélete két teljesen különböző nézőpont, mégis ugyanarra a világra vonatkoznak. A tudomány szkeptikusan tekint a vallási, spirituális élményekre, mivel ezek személyes jellegűek és nem csak a szubjektív beszámolókra alapozva lehet vizsgálódni. Sokak szerint egy új, a két szemléletet egybeolvasztó világnézetre volna szükségünk, amely nem kizárná vagy elhatárolná egymástól eme két rendszert, hanem egyesítené őket ahhoz hasonlóan, ahogy a fül és a szem érzékelei kiegészítik egymást.

A vallás igen nehezen meghatározható fogalom, de talán közelebb juthatunk hozzá, ha a vallásos személyek életének közös pontjait vesszük szemügyre. A vallásos életet három tényező mentén lehetne leginkább leírni, melyek a következőek: elméletek-gondolatok, ezek gyakorlati megvalósítása, valamint a szentség megtapasztalása, mely már kívül esik a racionalitás és logika határain, ám ettől még cseppet sem kevésbé fontos eleme. Sőt, tulajdonképpen ez az irracionális, természettudományos eszközökkel kevésbé kifejezhető, és vizsgálható tulajdonsága adja meg igazán vallásos jellegét. Amennyiben elfogadjuk ezt a megközelítést, miszerint is a vallás lényegi magja a misztikus tudatosságban és a szentségesség közvetlen megtapasztalásában áll, nyomós bizonyítékot lehet felmutatni arra, hogy a pszichedelikus drogok a nem-ésszerű tudatosság éppen ezen aspektusait szabadítja fel. A pszichedelikus drog nem több mint segédeszköz, mely megfelelő körülményekkel, vallásos keretek között használva olyan állapot eléréséhez járulhat hozzá, amit a drog jelenlétét leszámítva a misztikus élménytől pszichológiailag nem lehet megkülönböztetni.¹⁷ A vallásos tapasztalat felemeli az embert, túlemeli (transzcendálja) önmagán, a világon, saját világán; a szubkultúrában szereshető élmény segítségével pedig az ember szintén kilép a saját, mindennapi életéből, bekapcsolódik valami megfoghatatlan nagy egységbe.¹⁸ Persze egy keresztény hívő teljesen másképpen – Atya-Fiú-Szentlélek képében – élheti meg ugyanazt a pszichés élményt mint mondjuk egy buddhista, aki a Nirvana képzetében ragadja meg azt. Persze ahogyan a Szentháromság sem idéz elő minden keresztényben misztikus élményt, így az LSD, vagy a meszkalin sem teszi ezt. Mint már fentebb

¹⁷ Walter Houston Clark: Psychedelics and religion, in: Bernard Aaronson, Humphrey Osmond: Psychedelics; Doubleday & Company: 1970 (magyarul: <http://www.daath.hu/showText.php?id=75>) 2010. március

¹⁸ Mészáros György: Techno-house szubkultúra és iskolai nevelés; in: Iskolakultúra 2003/9

leírtam ez esetben is meghatározó szerepe van a *set* és *setting*-nek. Vallásos környezetben sokkal nagyobb valószínűséggel értékeli az egyének vallásosnak az élményt, míg az ateisták vagy vallásos értelmezést elvető alanyoknál sokkal alacsonyabb ez az arány. A befolyásoltság megfelelő szakaszában felolvasott bibliai szöveg, vagy egy részlet a Védákból, vallásos zenei aláfestés szintén nagy hatással lehet az élmény vallási jellegű kimenetelére. A beindulást követően azonban a tudattalan játsza a döntő szerepet. A kezdeti befolyásolhatóság, és annak az alany és környezete által való célszerű kiaknázása előmozdíthatja azt a fogékonyságot, amit a legtöbb kutató a pszichedelikus állapot egyik legkiemelkedőbb jellemzőjének tart.¹⁹

A vallás legfontosabb funkciója azonban az, hogy irányt és értelmet ad az ember életének. Minden keleti vallás célja – mint ahogy az LSD-é is – a magasztosság elérése: a tudat kiterjesztése az ekstázis és a megvilágosodás önmagunkban való megtalálása.²⁰ Korunkban azonban a szuper-intellektus rövidlátása megfosztotta az embert a transzcendenciától.²¹ Ha valaki azt próbálná bizonygatni, hogy megtalálta Istent, a nyugati civilizációban nyilvánvalóan bolondnak tartanák vagy ráfognák, hogy hallucinál és biztos csak félrebeszél. Egyes kultúrában az, ha valaki csak megváltozott tudatállapotban látja Shivát arra bizonyíték, hogy a hallucinogén nem távolítja, hanem közelíti a realitáshoz, mintegy elfújja szemünk elől a homályt. Tulajdonképpen éppen nem kábítószer, hanem mintegy *kábításmentesítő*.²²

III. Hallucinogének a tömegkultúrában

A hatvanas években az LSD valósággal berobbant a köztudatba és a nem gyógyászati használata villám gyorsan elterjedt leginkább az Egyesült Államokban.

Egyáltalán nem véletlen persze, hogy az Államokban jelent ez meg először társadalmi problémaként. Az ötvenes évek végén kialakult a társadalmi modernizáció csúcspontja. Ezt sokan a modernizáció utolsó szakaszának, vagy éppen a posztmodern kezdetének tekintik. Ha jobban szemügyre vesszük az akkori helyzetet, láthatjuk, hogy

¹⁹ Walter Houston Clark: Psychedelics and religion, in: Bernard Aaronson, Humphrey Osmond: Psychedelics; Doubleday & Company: 1970 (magyarul: <http://www.daath.hu/showText.php?id=75>) 2010. március

²⁰ Timothy Leary: Az ekstázis politikája; [EDGE 2000 – NDI, Budapest]: 2003

²¹ Carl Gustav Jung: Emlékek, álmok, gondolatok; Európa, Budapest: 2006

²² Dr. Lajtai László: Drogok a kulturális és pszichiátriai antropológia szemszögéből In: Belügyi Szemle XLVII, 1999. június 29. (<http://adsite.uw.hu/txtdrog07.htm>) 2010. március

az iparosodás, az egyre növekvő mértékű urbanizáció, eltávolodás a természettől, a materializmus, az unalom és céltalanság a jóléti társadalomban, a vallásos élet hiánya olyan tényezők, melyeknek szinte egyenes következménye, hogy az LSD ilyen népszerűvé válhatott.

Az individualizáció előrehaladása, a tömegtársadalom, tömegkultúra, a fogyasztói kultúra, a teljesítmény elv, a magányos tömeg korszaka jött el. Ezek ellentételezéseként azonban szükségszerűen megindult a szexuális forradalom, a tekintélyelv elleni lázadás jegyében szerveződött az ifjúsági kultúra. Új igények léptek fel a fiatalok önmegvalósításával kapcsolatosan, többek közt központi kérdéssé vált a lelki egészség. A társadalom által az emberekre kényszerített komformizmust egyre többen ítélték el a gondolkodók, és prominens személyek közül is. (Hasonló folyamatok vezettek Európában a 68-as diáklázadásokhoz is.) A feszültséget növelte még a vietnami háború, és az ehhez kapcsolódó hippie mozgalom is, illetve az ehhez hasonló – társadalmi konvenciókat elutasító – egyéb ifjúsági megnyilvánulások. E folyamat részeként, a változó igények, új felfedezések hatására kezdtek egyre többen foglalkozni a „tudattágító” szerekkel. Előbb az eksztázis igényével, amit az amerikai kultúrában az utazás, a kultikus együttlét, az új zenék és rítusok, a lázadás és a kötetmek lerázása révén akartak elérni, de hasonló igénnyel jelentek meg szekták, fundamentalista közösségek, radikális politikai báziscsoportok is.²³

A hatóságok persze rendkívüli szigorral reagáltak a fent leírt folyamatokra, úgy, hogy az LSD és hasonló hallucinogén anyagokat „tiltó-listára” helyezték, amely lehetlenné tette a további kísérletezést az orvosi gyakorlatban, a pszichiátriában és a pszichológiában is. Az illegalitásba kényszerült anyagok privát körökben való használata persze egyáltalán nem rekedt be, csak veszélyesebb lett, hiszen mindenféle kontroll vagy útmutatás nélkül fogyasztották. A bulvársajtóban ellenőrizhetetlen mennyiségben jelentek meg cikkek és torzított beszámolók, melyek még nagyobb érdeklődést ébresztettek a nagyközönségben az LSD és egyéb hallucinogének iránt.

²³ Timothy Leary: Az eksztázis politikája; EDGE 2000 – NDI, [Budapest]: 2003

IV. Posztmodern

Míg a posztmodernizmus inkább egy szellemi-kulturális megközelítés, addig a posztmodernitás a társadalmi-gazdasági-kulturális helyzetre, feltételekre utal, melyek a mai („nyugati”) társadalmi jelenségek kontextusát adják.²⁴ Az ennek háttéréül szolgáló posztindusztriális társadalmak jellemzője az áruk, emberek, információk felgyorsult áramlása, amely egy nemzetek fölött átívelő intézményi struktúra és kultúra hálójában történik. A mai embert nem elsősorban emberek, hanem tárgyak veszik körül. A tárgyak dzsungelében élünk: „eltárgyasult világban”. A tárgyak társadalmi halmozása, túlburjánzása pedig a bőség, a „plusz” jeleivel a hiánynélküliség, a termékenység mítoszát teremti meg. A folyamatos gyűjtés kötelességgé válik, a fogyasztás szociális-szimbolikus státuszt teremt. A fogyasztói mentalitás, boldogság szimbólumainak halmozásával írhatnánk le leginkább a mai városlakó magatartását. Mi sem igazolja ezt jobban, mint a szórakoztatóipar kiterjedt működése, ami alakítja és meghatározza a kikapcsolódás és szórakozás formáit, amely egyfajta kötelező hivatássá vált, nem „szabad” idő, hanem elnyert, „elfogyasztott” idő lett.²⁵ A „nyugati világ” elvesztette az ökológikus élet modelljeit és mindent – az iskola légkörét is – áthat a globális, fogyasztói szemlélet. Környezetpusztítással járó gazdasági célokat követve egészségünket és jólétünket áldozzuk fel az azonnali kielégülés oltárán²⁶.

V. Kultúra- Szubkultúra

Bár a kultúra fogalmát elég nehéz meghatározni megközelítési szempontok különbözősége miatt, azért elfogadhatjuk azt a nézőpontot miszerint „kultúra mindaz, ami az ember közreműködésével létrejön a természetből, tehát, ami túlmutat a természetben, az eleve adotton.”²⁷ A modern társadalmak egyik sajátossága, hogy

²⁴ Barry Smart: *Postmodernity*. Routledge, London: 1993

²⁵ Jean Baudrillard: *The Consumer Society. Myths and Structures*. Sage Publications: 1998

²⁶ Jim Dekorne: *Pszichedelikus sámánizmus*; Ursa Maior, Budapest: 1997 (<http://www.scribd.com/doc/8911101/Jim-DeKorne-Pszichedelikus-Samanizmus>) 2010. 03. 11.

²⁷ Mészáros György: *Az ifjúsági szubkultúrák szerepe a nevelési folyamatban*

kultúraként írják le magukat. Miközben tovább él a korábbi kultúrafogalom is, mely az ember „művelésére”, a körülmények feletti kontrolljára összpontosít, megjelent a modernitásban a másikkal való összehasonlításból származó kultúrafogalom (kultúra – ellenkultúra – szubkultúra – underground stb.)²⁸ Különösen jól látható ez a nagyvárosokban ahol a bevándorlók, a fiatalok, a kisebbségek, mind különböző családi, anyagi, társadalmi háttérrel és értékpreferenciákkal rendelkeznek, és ezek, valamint a városi körülmények sokszínű benyomásai hatására szerveződnek (rendeződnek) különböző csoportokba. Ahogyan arra **Mészáros György** is rámutat a városi-populáris kultúra azonban kétarcú: egyrészt valóban a befogadás, közvetlenség, kreativitás pozitívumait hordozza, másrészt a fogyasztás kérlelhetetlen törvényének irányítása határozza meg, amely az eltárgyasultság, az „omnivirtualitás”, az abszolút közvetlenség illúziója révén a nihilizmus útját egyengeti, és kiszolgálója marad a tőke uralmának.²⁹ Ebben a légkörben szinte burjánzanak az ifjúsági szubkultúrák, melyek legtöbbje nem kér a tömegek által keresett-kínált „értékcsomagokból”, hanem saját egyéb értékpreferenciákat képvisel. Egyes szubkultúrák, például tolerálják az illegális drogok fogyasztását, miközben a többség bírálja, vagy éppen lenézi ezt a magatartásformát. „A drog, a droghasználat, és a droghasználók kiválóan alkalmasak mind a „megfelelő ellenség” szerepét eljátszani, mind pedig – „irracionális” voltuk miatt – arra, hogy racionálisnak tűnő megoldásokért, és persze az ilyen megoldásokat kidolgozó szakértőkért kiáltsanak. A későmodern társadalmakban jelenlevő irracionális félelmek, így – többek között a droghasználók, mint kockázatok megalkotásával – kontrollálhatónak tűnnek.³⁰ Ahogy régen a boszorkányokat üldözték, úgy manapság a kábítószer-használóktól igyekeznek megszabadulni a társadalom.

²⁸ Dirk Baecker: A társadalom mint kultúra; *Magyar Lettre Internationale*, 38: 2000

²⁹ Mészáros György: Az ifjúsági szubkultúrák szerepe a nevelési folyamatban

³⁰ Rácz József: Kvalitatív droggutatások: Kvalitatív droggutatásokbudapesti droghasználók között; L'Harmattan, Budapest: 2006

VI. Pedagógia

*„Az iskolának egyáltalán nem az a kizárólagos feladata, hogy a gyerekek fejét tudással tömje tele, hanem sokkal inkább az, hogy igazi emberré képezze őket.”
(C.G.JUNG)*

Bábosik István modellje az egyetlen átfogó és következetes nevelésemélet ma Magyarországon, mely a nevelés céljaként a (saját maga és a társadalom számára) konstruktív életvezetést folytató embert tűzi ki a pedagógia céljául. Ez akkor valósulhat meg, ha autonóm módon hajtja végre a konstruktív cselekedeteket, melyeket egyfajta szükségletté válnak benne. A nevelés célja tehát e szükségletek kialakítása. Ezeknek két fő csoportja van: a morális-szociális (fegyelem, segítségnyújtás, munkavégzés), és a önfejlesztő (intellektuális, esztétikai szükségletek, egészséges életmód szükséglete). A nevelés tudatos, konstruktív értékekre épülő tevékenység, mely szereplőinek köre a pedagóguson kívül a kortárs személyekkel, csoportokkal, feladatokkal határolható be.³¹ A személyiség nemcsak individuum, hanem emberi kapcsolatok hálózatainak része is, és ha ezek a hálózatok sűrűek, a kapcsolatok sokféle változatát tartalmazzák és jól működnek, a lelki egészség kialakulását, fennmaradását helyreállítását, ill. fejlődését szolgálhatják. A lelki egészség tehát sok szempontból az emberi környezetben is rejlik.³² A direkt és indirekt nevelésen kívül az iskolában szervezeti szocializáció is folyik, mert a társadalmi réteghelyzet, a rangkülönbségek, a társadalmi hatalom tényezői (pl. a gazdaság, hírnév, presztízs) a divatok stb. is beszüremkednek, és valamilyen értelmezést kapnak, gyakran öntudatlan elfogadást és megerősítést, néha kritikát és elutasítást (főként a kortárscsoport reakciója irányadó ebből a szempontból). Mindenesetre az iskola akaratlanul is tanít viselkedést a szervezeti szerepek, a vezetés, a tekintélyhez való viszony, a formális szervezeti viszonyokon belüli informális (és gyakran ún. „ellenkulturális”, vagyis a szervezet kívánalmaival ellentétes normákat és értékeket kultiváló) viszonyok tekintetében.³³

³¹ Bábosik István: A nevelés elmélete és gyakorlata; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: 1999

³² Dr. Buda Béla: Az iskolai nevelés – a lélek védelmében: az iskolai mentálhigiéné alapelvei; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: [2003]

³³ Dr. Buda Béla: Az iskolai nevelés – a lélek védelmében: az iskolai mentálhigiéné alapelvei; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: [2003]

Mivel a mai nyugati társadalmakból hiányzott a pszichedelikus drogok kultúrája, így nem tudja, hogyan kezelni ezt a jelenséget, ami egyszer csak hirtelen felbukkant és leginkább a fiatalokat érinti. **Eliade** is fölteszi a kérdést, miszerint a modern kor legnagyobb tragédiája nem-e az, hogy eltűnt belőle a beavatás.³⁴ A beavatás a nevelés kulcsa volt az ősidőktől kezdve. Mint ahogyan a „primitív” törzsek, úgy a fogyasztói társadalom fiataljai is mély, élményszerű, közösségi és szakrális jellegű beavatási tapasztalatra vágnak. Az iskolai tanítást is felfoghatjuk egyfajta beavatásnak, ami azonban ma nagyrészt szavakon keresztül valósul meg, így nem perceptuális élményt, hanem elsősorban reális-intellektuális tapasztalatot ad.³⁵ Ez azonban énünk egyik felét elégíti ki. Véleményem szerint ma az embereknek mindennél nagyobb szükségük van lelki erejük fejlődésére. Ezért érdemes lenne újragondolni, hogy a modern oktatási, nevelési rendszerben is megvalósítható-e a tapasztalaton, személyes élményeken alapuló tudás és ismeretrendszer kialakítása.

VI.1 A pedagógus személy(iség)e

Egy pedagógusnak némi ismerettel kell rendelkeznie a filozófia, szociológia, pszichológia területén is, mert a társadalom- és embertudományok eredményeit fel kell használnia a maga elméletalkotásában, és be kell tudnia építeni nevelői tevékenységébe. A tanári felkészültség külsődleges elemeinél sokkal fontosabb a szemléletmódja, nézetrendszere.³⁶ Ma már nem elég csupán a szaktárgyi ismeretekkel, ezek átadására szolgáló didaktikai módszerekkel bírnia egy jó pedagógusnak. A nevelést nem lehet csupán a tudatos, tervezett, értékek mentén szerveződő folyamatra szűkíteni. **Nagy József** professzor úr szerint a nevelés célja tulajdonképpen a megfelelő kompetenciák kialakítása, melyek a következőket foglalják magukba: észlelés, döntés, belső pszichikus folyamatok, egy tevékenység megtervezése, végrehajtása, és ellenőrzése is.³⁷ Kiemelkedően fontos ezentúl még a reflektív önszabályozás³⁸ képességének elsajátítása

³⁴ Mircea Eliade: Misztikus születések. Európa Könyvkiadó, Budapest: 1999

³⁵ Mészáros György: Techno-house szubkultúra és iskolai nevelés; in: Iskolakultúra 2003/9

³⁶ Falus Iván: Tanári képzési követelmények – kompetenciák – sztenderdek, In: A kompetencia (szerk.: Demeter Kinga) OKI, Budapest: 2006

³⁷ Nagy József: XXI. század és nevelés; Osiris Kiadó, Budapest: 2002

³⁸ Réthy Endréné: Az oktatási folyamat. In: Falus Iván (szerk.): Didaktika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: 1998

is. Nem pusztán megérteni, befogadni kell a fiatalot, hanem abban is segíteni őt, hogy tapasztalataira reflektáljon.

A pedagógus valójában saját személyiségén át, vagyis kommunikáció, viselkedés, érzelmi reagálás révén neveli a diákokat. Legalább olyan fontosak az indirekt nevelési effektusok, a pedagógus modelljének hatásán át, a pedagógus által képviselt értékek azonosulós és mintakövető átadása, mint a tárgyi tudás közvetítése.³⁹ Rendkívül lényeges tehát maga a pedagógus személyisége is a nevelési folyamatban. **Jung** szavaival élve: senki sem tud személyiséggé nevelni másokat, ha neki magának nincs személyisége. S nem a gyermek hanem csakis a felnőtt képes elérni a személyisége, mint az e célra irányuló élet teljesítményének érett gyümölcsét. A személyiség szintjének elérésében nem kevesebb rejlik, mint egy különleges, egyedi lény teljességének lehető legjobb kibontakozása. Nevelési problematikánk általánosságban attól szenved, hogy egyoldalúan csak a nevelendő gyermek szerepel benne, miközben ugyanilyen egyoldalúsággal halványul el benne a felnőtt nevelő neveltlensége. A nevelő nem lehet pusztán a kultúra passzív hordozója, hanem aktívan tovább kell fejlesztenie a kultúrát, méghozzá az önnevelés révén. Az önneveléshez elengedhetetlen alapként önismeretre van szükségünk, melyre részben a tevékenységeink kritikus megtekintése, és megítélése révén teszünk szert.

Nemcsak a fiatalok számára kellene továbbképző tanfolyamokat tartanunk, hanem a felnőttek számára is továbbnevelő iskolákat üzemeltetnünk, hiszen a felnőtt is nevelhető, persze nem ugyanazokkal a módszerekkel, mint egy gyermek, mivel ő már nem rendelkezik azzal a rendkívüli rugalmassággal, amellyel a gyermeki lélek: saját akarata van, saját meggyőződése, többé-kevésbé kialakult saját tudata, és ezért sokkal kevésbé hozzáférhető a sematikus befolyásolás számára. Kevésbé hajlamos elfogadni egy maga fölött álló nevelőt.⁴⁰ Ilyen szempontból lehetnek hasznosak az élmények, amelyeket a hallucinogén anyagok kiváltanak, ugyanis ezek nem pusztán e szerek és az agy farmakológiai kölcsönhatásának eredményei (azaz nem "toxikus pszichózisokról" van szó), hanem „a psziché olyan hiteles megnyilvánulásai, amelyek felfedik előttünk a tudat azon szintjeinek működését, melyek normál körülmények között nem figyelhetők

³⁹ Dr. Buda Béla: Az iskolai nevelés – a lélek védelmében: az iskolai mentálhigiéné alapelvei; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: [2003]

⁴⁰ Carl Gustav Jung: A személyiség fejlődése; Scolar, Budapest: 2008

meg. Aki LSD-t fogyaszt, nem az LSD-élményt éli át, hanem kirándulást tesz saját pszichéjének mély rétegeibe, melyek normálisan rejtve maradnak.”⁴¹ **Terence McKenna** szavaival élve: „beszélgetés nyílhat az ego és a psziché nagyobb, integráltabb rétegei között”⁴²

A jelenségről így ír **Stanislav Grof**, aki immár negyven éve foglalkozik a hallucinogének pszichénkre gyakorolt hatásaival és több száz(!) LSD-kísérletben vett részt mint terapeuta vagy megfigyelő. „A pszichedelikus és a holotropikus élmények nem írhatóak le, és nem is tárgyalhatók abban az akadémiai pszichiátria és pszichológia által elfogadott szűklátókörű, felületes modellben, amely az egyénnek pusztán biológiai adottságaira, születés utáni élményeire, illetve a freudi egyéni tudatalattira szorítkozik. Ha megfelelően megértettük őket és az őket átélő egyéneket hozzásegítjük élményeik minél teljesebb kibontakoztatásához, akkor ezek az állapotok érzelmi és pszichoszomatikus gyógyuláshoz, mély személyiségváltozásokhoz, és a tudat fejlődéséhez vezethetnek.”⁴³

VI.2 Iskolai drogstratégia

Észre kell vennünk, hogy egy új „határfiatalság” nő fel, amely egy tér-időben összeszűkül, vándorló, mozgásban lévő, széttöredezett, meghatározatlan világban él. Nálunk is ifjúsági korszakváltásról beszélhetünk. Egyre inkább növekszik a fiatalok és a felnőtt-társadalom közötti konfliktus. Az önálló ifjúsági kultúra kialakulása következtében a család és iskola érték közvetítő szerepe meggyengült. A fiatalság számára az önállóság és a szabadság ma a legfontosabb értékek. Szembenállásukat az intézmények is növelhetik, ha nem vagy nehezen tolerálják a másságukat, identitáskeresésüket. Ez a korai önállóság azonban gyakran együtt jár identitásválsággal és ennek következtében „feszültségoldó technikák” (például kábítószer-élvezet) alkalmazásával.⁴⁴ Nem csoda, hogy nem hatnak rá a demagóg, sokszor hiteltelen, elrettentő drogprevenációs előadások sem, hiszen nincs meg az alapvető közvetlenség, bizalom az előadó személy irányában. Több kutatás bizonyította már, hogy a „*just say*

⁴¹ Stanislav Grof, M. D.: LSD Psychotherapy - Exploring the Frontiers of the Hidden Mind; Hunter House Inc.: 1980.

⁴² Terence McKenna: Archaic revival; Harper Collins Publishers: 1991 (magyarul: <http://adsite.uw.hu/txt drog03.htm>)

⁴³ Stanislav Grof, M. D.: LSD Psychotherapy - Exploring the Frontiers of the Hidden Mind; Hunter House Inc.: 1980.

⁴⁴ Mészáros György: Techno-house szubkultúra és iskolai nevelés; in: Iskolakultúra 2003/9

no” típusú drogprevenációs programok egyáltalán nem csökkentik a valamilyen kábítószer kipróbáló tizenévesek számát, sőt egyesek szerint a diák és a ez előadó közti távolság miatt is inkább kipróbál ezt-azt kíváncsiságból, vagányságból vagy épp a szociális nyomás hatására, minthogy *robotként* ignorálja a drogokat. Elengedhetetlen a témában a korrekt és minél szélesebb körű tájékoztatás. Az internet szabad világában (ebben a téren is) jelentős „köz-gyűjtemények” jöttek létre. Legékesebb példája ennek az alulról jövő kezdeményezésnek az Erowid (<http://www.erowid.org>), mely az összes ma ismert pszichoaktív szer adatbázisaként szolgál, tartalmazva ezek történetét, farmakológiai leírásukat, kapcsolódó személyek életrajzát, cikkeket és nem utolsósorban élmény-beszámolókat. Célja, hogy megbízható és előítéletektől mentes információkkal szolgáljon, ezzel támogatva a körültekintő és felelősségteljes használatot, amely minimalizálja az ártalmakat és hozzájárul a jobb életminőség eléréséhez.⁴⁵ Kishazánkban is fellelhető egy hasonló kezdeményezés (<http://daath.hu/>), bár ez kifejezetten a pszichedelikus szerek fogyasztóinak egy közösségi portálja, ahol persze fellelhető rengeteg magyar nyelvű irodalom, élménybeszámoló a témával kapcsolatban, legfontosabb elemének mégis a fórumot tartom. Itt különböző témakörökben (társadalom, kultúra, filozófia, hogy csak a legfontosabbakat említsem) cserélnek gondolatot, írják le tapasztalataikat saját magukra és egymásra reflektálva a felhasználók.

A kábítószer hatásától való információkövetítés nem azt a célt szolgálja, hogy népszerűsítse a drogfogyasztást. A cél az, hogy aki tudatmódosító szerekhez nyúl, azt minél kevesebb károsodás érje ennek következtében. Nem lehet egy huszárvágással (tiltással) eltüntetni a drogokat a társadalomból, hiszen minden társadalomban vannak, akik szükségét érzik tudatmódosító szerek használatának, és azóta sincs ez másképpen, amióta az ENSZ tiltólistára helyezett bizonyos drogokat. A fent említett kezdeményezések tulajdonképpen az egyén felelősségére helyezi a hangsúlyt, hogy csak kellő tájékozottság után dönthessen úgy, hogy él e egy szerrel vagy sem.

Magyarország – az Európai Unió irányelveivel összhangban – nemzeti drogstratégiájának „fő célja egy olyan magabiztos, szolidáris és produktív társadalom megvalósítása, ahol lehetőség nyílik kiegyensúlyozott megközelítésben kezelni a kábítószer-probléma hatásait... A kábítószer-probléma összetettségéből adódóan

⁴⁵ Kardos Tamás: A pszichoaktív szerek felelősségteljes használata felé; in: Drogrporter 2008.09.16 (<http://drogrporter.hu/hu/node/1082> 2010. 04.16.)

elfogadja, hogy egyetlen beavatkozási terület sem sajátíthatja a problémakezelés jogát, hanem egymással együttműködve támogatják társadalmiasított közpolitika megvalósulását és a droghasználók tényleges szükségleteire való reagálást... A Nemzeti Drogstratégiát az emberi méltóság, az egyéni és közösségi jogok tiszteletben tartása és védelme, az egészséghez és az egészséget támogató környezethez való jog biztosítása, az egyenlőség, a szabadság és a szolidaritás eszményeinek elismerése vezérli.”⁴⁶

Nagy hangsúlyt kapnak a stratégiában a drogprevenációs programok, melyeknek az eddig megszokott felvilágosító előadásokkal szemben nem a tiltásra és az elrettentésre kellene épüljenek, hanem a „gondolkodj pozitívan elvére, tehát az egészség szempontjából pozitív viselkedések, értékek, attitűdök megerősítésére, a döntéshozás képességének megtanítására, pozitív énkép kialakítására.”⁴⁷ Mert ha ez sikerül sokkal kevésbé valószínű rendszeres fogyasztóvá netán függővé váljon, még ha ki is próbál vagy alkalmanként fogyaszt drogokat.

A hatékony drogmegelőzéshez nélkülözhetetlen az oldott, szabad kommunikáció. Ennek célja, hogy a kényes témákról is lehessen az osztályban beszélgetni, és az ilyen témákat felvető diákokat a többiek ne gúnyolják ki vagy a tanár ne minősítse őket. Fontos, hogy a fiatalok „téves” elképzeléseiket megfogalmazzák és azokra helyben hiteles és elfogadható kiigazítást kapjanak. Ehhez persze szükséges, hogy maga a pedagógus is tisztában legyen témával, ne állítson valótlanosságokat, mert visszafelé süllhet el a dolog és bizalmatlansághoz vezet, ha a diákok tapasztalatai például merőben mások különböző drogokkal, mint amilyenek a tanár lefesti azt. Lényeges tehát, hogy tegyünk különbséget drog és drog között. Nem tehetjük például egy lapra a heroint, a marihuánával vagy a varázsgombákkal. Az LSD és a legtöbb hallucinogén azon kevés drog közé tartozik, amelyek nem hatnak az agy úgynevezett örömközpontjára. A legtöbb pszichoaktív szer pozitív megerősítő hatása – amely alapvető szerepet játszik a függőség kialakításában, az ismételt használat szükségletének megjelenésében – ezen keresztül valósul meg.⁴⁸ A függőség szokáson alapuló, nem tudatos, megszállott viselkedés eredménye, amely hajlamokat mérsékelni tudnák lelki alkatunkban a pszichedéliák. „A növényi hallucinogének megtörik a szokás hatalmát, és indítékainkat az egyéni belüli, mélyebb, kevésbé egocentrikus, szélesebb

⁴⁶ Nemzeti Drogstratégia, Budapest: 2009

⁴⁷ Rác József: Drogproblémák: tanároknak; Fogódzó Alapítvány, [Budapest]:1995

⁴⁸ Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekek; EDGE 2000 – NDI, [Budapest]: 2003

látóköri szemlélő elé tárják.” Felelőtlenség volna azzal érvelni, hogy nem rejlik benne veszély, mint ahogyan az is, hogy nem érdemes kockázatot vállalni.⁴⁹

Ezenfelül tudnunk kell különbséget tenni droghasználat és problémás droghasználat (pl. függőség) között. A legtöbb emberről – aki alkoholt fogyaszt alkalom adtán – sem gondoljuk, hogy alkoholista, az alkalmi drogfogyasztókat sem lenne korrekt drogosnak *bélyegezni*. Az alkohol sokkal nagyobb társadalmi elfogadottságnak örvend, mint a nála jelentősen veszélytelenebb illegális drogok többsége, pedig a drogok (mint a legtöbb dolog a világon) nem egyszerűen jók vagy rosszak; bele kell őket helyezni a társadalmi kontextusba, az adott személy érzelmi, pszichikai, szociális és fizikai körülményei közé, és ettől függően lesz hasznos vagy káros a számára.⁵⁰

⁴⁹ Jim Dekorne: Pszichedelikus sámánizmus; Ursa Maior, Budapest: 1997 (<http://www.scribd.com/doc/8911101/Jim-DeKorne-Pszichedelikus-Samanizmus>)

⁵⁰ Gruik Zsuzsanna: Kábulat!? - Legális kontra illegális; in: Képes Ifjúság 2010.03.03. (http://www.kepesifi.com/fex.page:2010-03-03_Kabulat 2010.04.16.)

Összegzés

Mint látjuk az emberiség drogokkal való kapcsolatát több síkon is vizsgálhatjuk, de a legjobb ha minél több szempontból járjuk körül a témát, hogy a legteljesebb képet kapjunk róluk. Ez azért szükséges, mert jelen vannak a mi, de leginkább a fiatalok életében, és a neveléshez elengedhetetlen, hogy megfelelő ismeretekkel rendelkezünk e téren. Ha megpróbáljuk levetkőzni előítéleteinket és megfelelően tájékozódunk, sokkal árnyaltabb képet kapunk, és tudunk adni az ifjúságnak, mint a hollywoodi filmek vagy a megszokott prevenciós előadások. Amint az dolgozatomból kiderült a pszichedelikus szerek veszélyei mellett rengeteg pozitív – csak rájuk jellemző – tulajdonságuk is van, amelyet persze a hatóságok, a média, de általában a pedagógusok, szülők is elhallgatnak, legtöbbször a tapasztalat vagy tudás hiánya miatt. Ha őszintén és nyíltan lehetne a témát otthon és iskolákban kezelni, talán nem lenne ekkora a szakadék a nevelő és nevelt személye között, mely gördülékenyebbé és hatékonyabbá tehetné a nevelési folyamatot.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a témavezetőmnek Mészáros Györgynek a téma ajánlása, valamint segítőkészsége miatt. Köszönöm ezenkívül az indiánoknak akik a szigorú tiltás ellenére több száz éven keresztül őrizték és fenntartották hagyományaikat, a tudósok, művészek és egyéb személyeknek akiknek volt bátorságuk a drogtilalom ellenére kísérletezni a pszichedelikumokkal. Köszönöm ezenkívül mindenkinek, aki valamilyen formában hozzájárult dolgozatom elkészítéséhez.

Felhasznált irodalom:

A kábítószeres világ; Országos Kémiai Biztonsági Intézet: Egészségügyi Toxikológiai Tájékoztató Szolgálat Budapest: 2006

Albert Hofmann: LSD: Bajkeverő csodagyerekeim; EDGE 2000 – NDI:2003

Bábosik István: A nevelés elmélete és gyakorlata; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: 1999

Barry Smart: Postmodernity. Routledge, London: 1993

Bayer István: A drogok történelme: A kábítószeres története az ókortól napjainkig; Aranyhal Könyvkiadó, Budapest: 2000

Carl Gustav Jung: A személyiség fejlődése; Budapest: Scolar, 2008

Carl Gustav Jung: Emlékek, álmok, gondolatok; Európa, Budapest: 2006

Dirk Baecker: A társadalom mint kultúra; Magyar Lettre Internationale, 38: 2000

Dr. Buda Béla: Az iskolai nevelés – a lélek védelmében: az iskolai mentálhigiéné alapelvei; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: [2003]

Dr. Buda Béla: Az iskolai nevelés – a lélek védelmében: az iskolai mentálhigiéné alapelvei; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest: [2003]

Dr. Lajtai László: Drogok a kulturális és pszichiátriai antropológia szemszögéből In: Belügyi Szemle XLVII, 1999. június 29. (<http://adsite.uw.hu/txtdrog07.htm>) 2010.03.05.

Dr. Nagy Gábor, Lovass Pál: A Kábítószeres világ; Budapest: Medicina, 1985

Falus Iván: Tanári képesítési követelmények – kompetenciák – sztemderdek, In: A kompetencia (szerk.:Demeter Kinga) OKI, Budapest: 2006

Gruik Zsuzsanna: Kábulat!? - Legális kontra illegális; in: Képes Ifjúság 2010.03.03. (http://www.kepesifi.com/fex.page:2010-03-03_Kabulat 2010.04.16.)

Jean Baudrillard: The Consumer Society. Myths and Structures. Sage Publications: 1998

*Jim DeKorne: Pszichedelikus sámánizmus; Ursa Maior, Budapest: 1997
(<http://www.scribd.com/doc/8911101/Jim-DeKorne-Pszichedelikus-Samanizmus>)*

*Kardos Tamás: A pszichoaktív szerek felelősségteljes használata felé; in: Drogriporter 2008.09.16
(<http://drogriporter.hu/hu/node/1082> 2010. 04.16.)*

*Kicsi Sándor András: A légyölő galóca révületkeltő szerként való felhasználásáról, in.: Moeszia: erdélyi gombász, A László Kálmán Gombászegyesület mikológiai kiadványa
(http://www.gombasz.extra.hu/letoltes/moeszia_1.pdf 2010.03.11.)*

Lester Grinspoon, J. Bakalar: Psychedelic Drugs Reconsidered; Basic Books, Inc., Publishers; New York: 1979

Mészáros György: Az ifjúsági szubkultúrák szerepe a nevelési folyamatban - disszertáció

Mészáros György: Techno-house szubkultúra és iskolai nevelés; in: Iskolakultúra 2003/9

- Mircea Eliade: A samanizmus: Az ekstázis ősi technikái. Osiris, Budapest: 2005*
- Mircea Eliade: Misztikus születések. Európa Könyvkiadó, Budapest: 1999*
- Nagy József: XXI. század és nevelés; Osiris Kiadó, Budapest: 2002*
- Nemzeti Drogstratégia, Budapest: 2009*
- Rác József: Drogproblémák: tanároknak; Fogódzó Alapítvány,[Budapest]: 1995*
- Rác József: Kvalitatív drogkutatások: Kvalitatív drogkutatásokbudapesti droghasználók között; L'Harmattan, Budapest: 2006*
- Réthy Endréné: Az oktatási folyamat. In: Falus Iván (szerk.): Didaktika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest:1998*
- Stanislav Grof, M. D.: LSD Psychotherapy - Exploring the Frontiers of the Hidden Mind Hunter House Inc.: 1980*
- Terence McKenna: Archaic revival; Harper Collins Publishers: 1991 (magyarul: <http://adsite.uw.hu/txtdrog03.htm>)*
- Terence McKenna: Újrafejlődés (<http://www.ows.eoldal.hu/cikkek/terence-mckenna/terence-mckenna---ujrafejlodes>) 2010.03.01.*
- Timothy Leary: Az ekstázis politikája; EDGE 2000 – NDI, [Budapest: 2003*
- Walter Houston Clark: Psychedelics and religion, in: Bernard Aaronson, Humphrey Osmond: Psychedelics; Doubleday & Company: 1970 (magyarul:<http://www.daath.hu/showText.php?id=75>) 2010. 03.02.*